

“Juotko sinä minun oksennustani?”

**Kuvan ja tekstin synteesi Hugleikur
Dagssonin sarjakuvateoksessa *Saako tälle
edes nauraa?***

Emma Hietaoja

Kirjallisuuden kandidaatintutkielma

Humanistinen tiedekunta

Musiikin, taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2018

Ohjaaja: Risto Niemi-Pynttari

Opponentti: Anna Forssell

1. Johdanto	4
2. Teoria ja metodit	5
2.1 Kuva ja sana sarjakuvatutkimuksessa	6
2.2 Tutkimuksen tavoite ja tutkimusongelma	7
2.3 Tutkimuskysymykset	8
2.4 Metodi	9
3. Analyysi	9
3.1 Kuva, sana ja efekti	9
3.2 Tilan käyttö	13
3.3 Sarjakuvan narratiivi	16
3.4 Inkongruenssi teoksessa	18
3.5 Kuvan ja sanan riippuvuus toisistaan	20
4. Päätäntö	23

1. Johdanto

Tässä kandidaatintutkielmassa käsittelen Hugleikur Dagssonin sarjakuvateosta *Saako tälle edes nauraa?* (2005) ja keskityn kuvan ja sanan rakentamaan yhteismerkitykseen. Kuva ja sana erillään ovat toimivia sarjakuvan elementtejä, mutta miten nämä komponentit yhdessä luovat merkitystä kyseisessä teoksessa. Erityisesti minua kiinnostaa juuri Dagssonin teoksessa tämän tyyli merkityksellistää visuaaliset ja verbaliset tekijät hyvin yksinkertaisella ja samalla hämmäntävällä tavalla: pelkistetty piirtojälki ja suoraviivainen kielenkäyttö yhdessä asettavat lukijan tilanteeseen, jossa vastaanottajan rooli on merkittävä. Kuvan ja sanan synteessin avulla sarjakuvasta saadaan irti sen tavoite, mutta mitkä asiat näissä vaikuttavat tulkittavissa olevan teoksen luonteeseen.

Sarjakuva-analyysissa ovat keskeisenä osana tekstin ja kuvan merkityssuhteiden löytäminen ja tulkinta, mutta olennaisena tekijänä sarjakuvan maailmassa vaikuttavat visuaalisen ja verbalisen ilmaisun ohella näitä asioita yhdistävät efektit, jotka teoksessa *Saako tälle edes nauraa?* asettuvat omaan rooliinsa sarjakuvaan ja karikatyyriin. Lähtökohtaisesti aion keskittyä nimenomaan kuvassa ja sanassa vaikuttaviin ilmiöihin, jotka esiintyvät tarkastelemassani teoksessa. Teoksena *Saako tälle edes nauraa?* asettuu minimalistisen karikatyyrisarjakuvan ja satiirisen sarjakuvan välimaastoon, sillä sen teemat ovat ajoittain yhteiskuntaa karikatyrisoivia ja ihmisen toimintaa halventavia. Poliittinen satiiri on kuitenkin liian kategorisoiva käsite teokselle, sillä sen merkitykset riippuvat lukijan henkilökohtaisesta perspektiivistä: Teoksen voi siis mieltää joko poliittiseksi tai täysin yhteiskunnasta irralliseksi karikatyyriksi.

Sarjakuva kirjallisuuden lajina on tasapainotellut sekä kuvataiteen että kirjallisuuden genrenä, ja nykyään sarjakuvaa pidetäänkin yhä arvostetumpana kirjallisuuden osa-alueena. Sarjakuvatutkimuksen kehittyminen on myös ollut yhtenä tekijänä lajin arvostuksen nousua tarkastellessa. (Kontturi 2009, 4.) Sarjakuvan lukijana usein tuleekin pohdittua, asettuuko sarjakuvateos kielellisillä tai visuaalisilla piirteillään enemmän nimenomaan kirjallisuuden vai kuvataiteen puolelle. Koska sarjakuva on erilaisten taiteenalojen risteyskohta, on hyvin paljon tulkinnasta kiinni, miten sarjakuvan suhteuttaa perinteisempään kirjallisuuteen. (Ristkari 2010). Smith ja Duncan (2012) ovat myös nostaneet sarjakuvan genren kriittiseen tarkasteluun ja pohtineet, tulisiko sarjakuva asettaa selkeämpään muottiin tutkimusnäkökulman vuoksi. Sarjakuvan monimuotoisuus kuitenkin on hyvin haastavaa asettaa tieteelliseen muottiin ja käsitteistöä kaikki sen piirissä esiintyvät ilmiöt. (Smith & Duncan 2012, 5-6.)

Minimalistisen sarjakuvan kuvallis-sanallisen ilmaisun vuorottelun tutkimus on kiinnostava osa-alue, sillä tällöin sarjakuva liikkuu asteittain juuri kuvataiteen ja sanataiteen ääri rajoilla. Karikatyyrimaisen satiirisarjakuvan kohdalla visuaalinen ja verbaalinen ilmaisu kohtaavat monin eri tavoin, ja tutkimassani teoksessa tekijä yhdistää nämä osa-alueet luovalla tavalla tehden merkityksestä kyseenalaisen ja hullunkurisen. Tutkielmassani käsittelen ensin teoreettista taustaa ja käsitteistöä, jonka jälkeen esittelen käyttämäni metodin. Tämän jälkeen analysoin kuva-sana -yhteyttä teoksessa erilaisten sarjakuvan osa-alueiden avulla ja pyrin perustelemaan analyysiani teorieosten sekä henkilökohtaisten tulkintojen pohjalta. Lopuksi pohdin teoksen merkitystä lukijalle ja myös suuremmassa tarkastelunäkökulmassa.

1. Teoria ja metodit

Tutkielmassani hyödynnän teoreettisena viitekehyksenä sarjakuva-analyysin perusteita (McCloud 1994; Herkman 1998), ja samalla pohjaan teoriaa kuvan ja sanan synteessin sekä merkitysten tarkasteluun (Mikkonen 2005). Alun alkujaan sarjakuva on yksi tyypillisimmistä sanan ja kuvan yhdistämisen ilmaisumuodoista. Kuvalla ja tekstillä on omat kertovat piirteensä (Herkman 1998, 48-49), mutta samanaikaisesti ne yhdessä rakentavat toisilleen lähtökohdat, joista sarjakuvaa tai teosta voidaan tulkita. Mikkosen (2005) ajatukset pohjautuvat lähemmäs kuvataiteiden teoriapuolta ja analyysia, mutta näkökulma myös klassisempaan visuaalis-verbaalisen taiteen ristiriitaan on oleellinen myös sarjakuvan analyysille (Mikkonen 2005, 295-296).

Staattisen kuvan ja sanan yhdistelmän, eli sarjakuvan, tulkinta ja merkitys riippuvat paljolti vastaanottajasta tietyssä ajassa ja paikassa (Herkman 1998), mutta merkityksen muodostumista voidaan sarjakuvassa tarkastella esimerkiksi juuri piirtotyylin, taustan, sanavalintojen, tekstien ja sarjakuvan narratiivin kautta (McCloud 1994), joihin myös keskityn tutkielmassa. Narratologinen puoli on osa sarjakuvaa, ja sivuan sarjakuvan narratiivia tutkielmassani sivuten Gerard Genetten (1972) klassista narratologian teoriaa. Vaikka klassisen narratologia keskittyy enemmän perinteisen kirjallisuuden narratiivin näkökulmaan, sen avulla voidaan peilata tarinallisuutta ja asioiden esitysjärjestystä visuaalis-verbaaliseen kirjallisuuden muotoon eli sarjakuvaan. Staattinen kuva ja sana tekevät sarjakuvasta aika- ja paikkasidonnaisen vastaanottajan odotushorisonttiin peilaten (Herkman 1998, 26).

Tarkastelemassani sarjakuvateoksessa *Saako tälle edes nauraa?* (2005) kuvan ja sanan kietoutuminen toisiinsa ilmenee minimalistisen tyylin keinoin. Karikatyyrinomaiset ja yksinkertaisella viivalla piirretyt hahmot ovat sarjakuvan toimijoita, joiden ominaisuuksista ja tarkoituksista lukija ei voi ennalta arvata toiminnan tarkoitusta. Loppupeleissä teoksen syöttinä onkin juuri staattisen graafisen elementin ja sanoista muodostuvan kielellisen komponentin yhteenliittymä. Historiaan pohjautuen sarjakuvan syntyminen on kulkenut ensin visuaalisten kielentämisen mallien kautta termilliseen tekstimuotoon, josta lopulta on muodostettu yksi kirjallisuuden muoto yhdistäen kuvaa ja sanaa. Sarjakuvan kielen ominainen piirre onkin kerronnan tasojen vaihtelu ajoittain sana- ja kuvapainotteisen kerronnan välillä. (Mikkonen 1996, 81-82; 2005, 316.)

2.1 Kuva ja sana sarjakuvatutkimuksessa

Sarjakuvalle on ominaista koota yhteen sanallinen ja kuvallinen muoto, ja jokainen sarjakuvantekijä ilmentää tämän omalla luovalla tavallaan. Kirjallisuuden kentällä sarjakuvatutkimuksen sisäinen kuvan ja sanan funktion tarkastelu onkin yksi merkittävimmistä sarjakuvatutkimuksen osa-alueista (Herkman 1998, 55). Visuaalisia ja verbaalisia tekijöitä voidaan kuitenkin tarkastella omina yksiköinä ja etsiä syitä siihen, miten kuvan ja sanan kombinaatio muodostavat merkityksen (Manninen 1995). Kyseisten komponenttien on tapana rakentaa merkitystä yhdessä, mutta samanaikaisesti on monia eri tapoja, miten ne sarjakuvassa muodostavat synteesin, jos muodostavat lainkaan (McCloud 1994, 138-161). Sarjakuvan piirteitä lajina voidaan lisäksi tarkastella kuvataiteen näkökulmasta ja keskittyä sen avulla kuvituksen analyysiin sekä piirteisiin, jotka vaikuttavat teoksessa. Kuva tai sana voi osiltaan helpottaa tai vaikeuttaa sarjakuvan merkityksen tulkintaa, ja niiden välinen suhde voi vaihdella lopputuleman kannalta merkittävästi. (Mikkonen 2004, 295-296.) Islantilaisen sarjakuvataiteilijan ja koomikon Huggleikur Dagssonin sarjakuvateos *Saako tälle edes nauraa?* (2007, suom. Lähtenmäki) tarttuu minimalistisella, mutta groteskilla tyyllillään rankkoihin ja tabuiksi määriteltäviin aiheisiin sarjakuvastripeissään. Kyseenalainen ja suoraviivainen tyyli (ks. KUVA 4) karikatyyrisoi kuvallisin sekä sanallisin keinoin aiheita, joista vitsiä vääntämällä ei normaalisti luulisi saavan kovinkaan suurta suosiota kuten rasismi, inesti ja esimerkiksi perheväkivalta. Koska *Saako tälle edes nauraa?* (2005) teoksena yhdistää sekä yksinkertaisen kuvan että kielen, saa tämä aikaan moniulotteisen ja merkityksiä sisälleen kätkevän kokonaisuuden. Staattisen visuaalisen ja verbaalisen komponentin yhdistelmä on tavallisesti sarjakuvan tulos, mutta miten nämä osaset yhdistyvät ja saavat lukijassa aikaan reaktion?

Mikkosen (2004) mukaan kielen tasolla tapahtuva kuvaaminen ei kykene käytännön tasolla visuaalisuuteen, kuten kuvat, mutta sarjakuvassa yhdistyvätkin omana genrenään luovasti erilaisten kuvallisten ja verbaalisten elementtien yhdistelmät: kuvat ovat tekstin ohella omanlaisensa kieli, ja sarjakuva ammentaa näiden tekijöiden summaa sekä pyrkii luomaan dynaamisia keinoja staattisen visuaalisuuden ja sanallisuuden välille. (2004, 181-183.)

2.2 Tutkimuksen tavoite ja tutkimusongelma

Tutkimusongelmaksi kirjallisuuden kandidaatintutkielmassani määrittelen kuvan ja sanan *synteesin* tarkastelun Hugleikur Dagssonin teoksessa *Saako tälle edes nauraa?* (2005). *Synteesin* käsitettä (Kotus 2016) määrittelen tässä tutkielmassa tarkasteltavien elementtien yhdistymiseksi ja näin ollen jonkin uuden luomiseksi: kahdesta osasesta muodostetaan jotain uutta, joka on sarjakuvassa välttämätöntä, mutta keinot ovat hyvin dynaamisia. Kuva ja sana ovat kaksi kolmesta sarjakuvan peruselementistä, joiksi määritellään *kuva*, *sana* sekä *efekti* (Herkman 1998, 55.) Tahdoin rajata näiden peruselementtien tarkastelun ainoastaan visuaaliseen ja verbaaliseen, sillä Dagsson ilmentää sarjakuvan kieltä näiden osien avulla hyvin minimalistisesti ja karrikoivasti: Pelkistetyn viivan käyttö ja tavallisesti puhekupliin sijoitetut tekstit luovat teoksen tarkoituksen ytimen, ja irrallisina elementteinä nämä eivät toimisi samalla tavalla. Kolmatta elementtiä eli efektiä tarkastelen tarpeen vaatiessa, sillä teoksessa kuvan ja sanan painopisteet toisilleen ovat merkittävämmät.

Lähtökohtaisesti pyrin tutkielmassani perustelemaan sanan ja kuvan merkityksellisyyttä juuri teokselle *Saako tälle edes nauraa?* (2005) Samalla alleviivaan sarjakuvan karikatyyrimäistä tyyliä ja sen vaikutusta tekstin kanssa muodostuvalle merkitykselle sekä lukijan reaktiolle, joka voi olla vihaa, surua, naurua tai jotakin muuta. Miten teos ihmeellisen pelkistetyillä kuvilla ja hämmentävillä teksteillä tekee ja luo sisällöllisen merkityksen stripeille? Miten tyyli eroaa perinteisen sarjakuvan skaalasta? Miksi sana ja kuva irrallisina elementteinä tarvitsevat toisiaan vai tekeekö se (merkityksineen) sittenkään mitään näistä? Pyrin myös sarjakuva-analyysin pohjalta pohtimaan, mitkä komponentit kuvan ja sanan yhdistämisessä tekevät sarjakuvaan lopputuloksen. Koska teos on vahvasti karikatyyrinen ja koomisen leiman omaava, sen tapa merkityksellistää on erityinen. Mikä on merkityksen suhde, ja miten se ilmenee kuvan ja sanan synteesissä?

Hugleikur Dagssonin teoksissa korostuu uudenlainen satiirin muoto ja tyyli, joka on pysäyttävä mutta ristiriitainen. Yhteiskunnallisten asioiden ja maailmassa olevien epäkohtien kritisointi ei ole sen kummempaa kuin yksinkertaisesti nauraa niille - ja yksinkertaisesti esittää ne. Kuvan ja sanan yhteensopimattomuuteen ja yllätykselliseen yhdistämiseen kytkeytyy näin ollen *inkongruenssin* käsite, johon pohjautuu ajatus asioiden vähättelystä tai naurettavasta liioittelusta. Inkongruenssiteorian eli ylemmyysteorian kautta myös epätavalliset ilmiöt voidaan liittää yhteen ja tehdä niistä osa sarjakuvan koomista narratiivia. (Rasila 1996, sivu; Hietalahti 2016, 133.) Teoksen lopulliseen merkitykseen ja inkongruenssiin keskityn tutkielman päätännössä.

2.3 Tutkimuskysymykset

Tämä kandidaatintyö pohjautuu yhden Dagssonin teoksen sanan ja kuvan analyysiin sekä perinteiseen sarjakuva-analyysiin, jossa hahmottuvat sarjakuvan peruselementit. Sarjakuva-analyysiin olennaisesti kuuluu kuvan ja tekstin merkitysyhteyksien havainnointi ja tulkitseminen, mutta Dagssonin tyyli tasapainotella teoksissaan, kuten *Onko tämä muka hauskaa?* (2010) ja *Eikö muka naurata?* (2009), suoraviivaisen tekstin ja inhokarikatyyristen kuvien välillä heijastavat hämmentävällä tavalla mustan huumorin piirteitä, ja myös yhteiskunnallisesti piilotettujen ja jopa tabuiksi luokiteltujen aiheiden esille tuomista. Tutkielmassa pyrin selvittämään, miten kuvan ja sanan yhteenliittymä muodostaa merkityksen: mitkä tekijät juuri tässä teoksessa saavat lukijassa aikaan mahdollisen reaktion? Lisäksi pohdin, mitkä ovat ne komponentit visuaalisissa sekä verbaalisissa keinoissa, jotka ovat oleellisia sarjakuvalle, jossa korostuu minimalistinen tyyli.

Analyysia ennakoiden ja tutkielmaa määritelläkseni oletan tutkittavan teoksen olevan riippuvainen sekä kuvan että sanan samanaikaisesta läsnäolosta ja näiden elementtien vastavuoroisuudesta juuri tämän karikatyyrisen sekä satiirisen sarjakuvan mielekkyyden kannalta. Verbaalisten ja visuaalisten tekijöiden yhdistyessä voidaan puhua sanan ja kuvan synteisistä, koska sarjakuvan teksti ja piirretty kuva muodostavat toisistaan riippuen yhteisen merkityksen. Kuva ja sana ovat riippuvaisia toisistaan erityisesti tässä sarjakuvassa, joka yllättää tavallaan yhdistää kielellinen ja graafinen aines keskenään. Irrallisina toisistaan haluttu merkitys katoaa, ja pieninkin pala sarjakuvan narratiivia jää pimentoon.

2.4 Metodi

Metodina tässä kandidatutkielmassa aion käyttää sarjakuva-analyysin mukaista lähilukua, ja samalla arvioida lähiluvun avulla teoksessa esiintyvää visuaalista ja samalla tekstuaalista puolta, johon lukeutuvat osittain myös visuaalis-verbaaliset efektit, joilla sarjakuvassa tavallisesti ilmaistaan ääntä. Kirjallisuudentutkimus keskittyy lähtökohtaisesti laadulliseen sisällönanalyysiin, ja Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (1997) korostavat laadullisen tutkimuksen tarkastelevan ilmiöitä tapauskohtaisesti ja yksilöllisesti aina aineiston näkökulmasta riippuen (1997, 155). Pysin tutkielmassa poimimaan tutkittavasta teoksesta olennaisia seikkoja sarjakuvan kuvituksesta sekä kielellisistä tekijöistä. Olennaista on, miten kuva ja teksti toimivat keskenään sarjakuvassa. Pohjaan tutkielmaani sivuavasti siis osiltaan myös teksti- ja kuva-analyysin piirteisiin, mutta lähinnä sarjakuvan näkökulmaan. Kuvan ja sanan merkitys sarjakuvassa on ilmeisen oleellinen, ja juuri tätä yhteismerkitystä haluan korostaa ja peilata teoksen tyyliä mahdollisesti myös tyyppilliseen sarjakuvaan. Sarjakuvan teoria ja sarjakuva-analyysin metodia käytettäessä kuitenkin automaattisesti huomioidaan sekä teksti että kuva. Ei voida olla huomioimatta analyysin edetessä lukijan näkökulmaa, sillä vastaanottaja luo mielessään merkityksen sarjakuvalle (Herkman 1998:42).

3. Analyysi

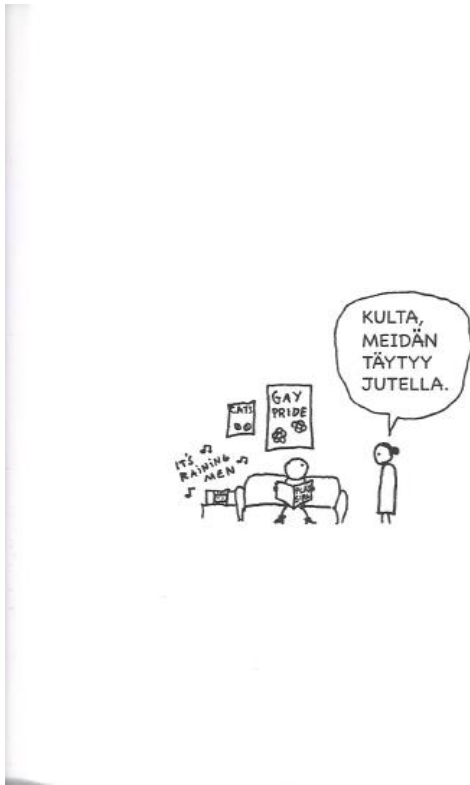
3.1. Kuva, sana ja efekti

Sarjakuvan elementit jakautuvat kolmeen ilmaisutyyppiin. Ensimmäisenä ovat kuvat, joissa tavallisesti esiintyvät samat hahmot stripin tai koko teoksen ajan. Teoksessa *Saako tälle edes nauraa?* (2005) tämä poikkeaa vain sivun mittaisilla stripeillä, joissa hahmot eivät ole ilmeettömän ja identifioimattoman puolensa vuoksi yhdistettävissä toisiinsa. Toisena elementtinä ovat tekstit, jotka johdattelevat sarjakuvan tarinaa ja ovat suuressa roolissa merkityksen tekijänä. Kolmantena sarjakuvien elementteinä ovat efektit, jotka kuitenkin tarkastelemassani teoksessa eivät nouse visuaalisen ja verbaalisen esityksen lähtökohdiksi vaan lähinnä täydentävät merkitystasapainoa varsinaisen tekstin puuttuessa (esim. KUVA 1). Efekti viestii tavallisesti äänestä, jota lukija ei voi omaan korvaansa havaita saamatta siitä tietoa tekstin muodossa staattisesta kuvasta. (Herkman 1998, 26.)

Kuvassa 1 ”Jutellaan...” (KUVA 1) efekti näyttäytyy tekstinmuotoisena, ja ilmaisee musiikin läsnäoloa stripin kohtauksessa. Kirjaimet kertovat kappaleesta ja sen sanomasta, kun taas

efektin tekstuaalisen osuuden ympärillä leijailevat nuotit musiikista, joka tilanteessa soi parhaillaan. *Saako tälle edes nauraa?* hyödyntää efektejä harvakseltaan, mutta tavallisemmin ne ilmenevät joko niin sanottuina *vauhtiviivoina* tai *tekstaustyylien variaatioilla*. McCloud (1994) määrittelee tekstaustyylin muunnosten kertovan ääniefektin ilmaisemisesta ja kerronnasta, joka voi vaihdella esimerkiksi kirjainten koon, muodon tai tyylin erilaisilla variaatioilla. Tekstin tasolla juuri ääntä kuvaavat efektit eivät tavallisesti noudata mitään kieliopillista kaavaa vaan pohjautuvat tekstin tasolla äänen kuvaukseen, joka on muodostettu mahdollisimman autenttiseksi äänen muodoksi tekstinä. (1994, 134.) Esimerkiksi räjähdystä voidaan kuvailla jo sarjakuvamaailmaan melko vakiintuneilla teksti-ilmauksilla, kuten ”KABOOM” tai kuten teoksessa *Saako tälle edes nauraa?* stripissä, jossa naishenkilö ampuu miestä alavartaloon ja aseensa ääniefektit on kuvattu allekkaisilla ”BLAM! BLAM! BLAM!” – ilmauksilla (ks. KUVA 7).

Kuva 1 ”Jutellaan...” on siis yksi niistä stripeistä teoksessa, jotka hyödyntävät sekä visuaalista että verbaalista efektiä. Efekti toimii kuvaa täydentävänä ja myös laulun sanoineen merkittävänä tekijänä. Varsinainen merkitys kuitenkin ilmenee kuvan ja tekstin yhteenliittymästä, kun naishahmo ehdottaa keskustelua puolisolleen, jonka taustalla on ”Gay pride” – juliste. Julisteen teksti ja naisen ilmaisevat ajatukset tekstinä ovat elementillisesti painavat osapuolet stripissä, mutta musiikkia kuunteleva puoliso asettaa stripille absurdin vaikutelman: puoliso vaikuttaa olevan hämmästynyt tai suoranaisesti yllätetty, vaikka tilanteen voi lukijan ja objektiivisen katsojan näkökulmasta tulkita suhteellisen yksiselitteisesti. Efektin merkitys tekstinä ja verbaalisena elementtinä kertoo kappaleen sanomasta, jota hahmo kuuntelee. Sanat ”It’s raining men” ovat intertekstuaalinen viittaus samannimiseen kappaleeseen. Visuaalisuudessaan efekti on pelkistetty, mutta monitulkintainen: onko lukijalle merkitystä, mitä kappaletta hahmo kuuntelee?

KUVA 1 © Dagsson

”Jutellaan...”

Kuvassa 2 ”Ylenanto” (KUVA 2) voidaan nähdä efektin tekstuaalisen puolen variaatiota. Minimalistisesta efektien käytöstä huolimatta kyseisessä kuvassa ne ovat oleellinen osa strippiä, sillä sen kautta ilmenee koko stripin merkitys. Vaikka kuvassa ei esiinny puhekuplan sisään asetettua verbaalista elementtiä tai vuorosanoja, tekstimuotoisen efektin ja kuvan tasapaino on silti olennainen osa stripin kannalta, sillä ne ovat hyvin tasapainossa keskenään: jos strippi esitetään ilman verbaalista efektiä tai visuaalista elementtiä, merkitys jää hyvin yksipuoliseksi. Tässä tapauksessa kuvan ja sanan suhde toisiinsa on puolin ja toisin voimistava, ja McCloudin (1994) luokittelun mukaan *toisiaan täydentävä* (McCloud 1994, 154). Efekteinä toimivat stripissä oksentamiseen liittyvät visuaaliset efektit eli pisarat, jotka kuvaavat myös suuntaa ja painovoiman vaikutusta tapahtumassa. Kirjainten koon variaatiosta pystytään poimimaan esimerkiksi konsonantit ”r”, ”g” sekä ”h”, jotka on korostettu tehostamaan ääntä. Myös vokaali ”ö” on suurempi kuin ympärillä olevat kirjaimet. Efektin korostetuiksi kirjaimiksi on valittu ne merkittävimmät äänitehosteen kannalta, ja kirjainten muodon sekä koon muuttuvuus tuo esiin myös äänen voimakkuustason vaihtelun ja muutoksen. Näin pyritään luomaan autenttisen äänen tuntu sarjakuvan lukijalle.

KUVA 2 © Dagsson

”Ylenanto”

Sarjakuvan kieli on siis hyvin moninaista ja merkityksen muotoutuminen riippuu monesta eri tekijästä. Kuva ja sana ovat kuitenkin ne olennaisimmat komponentit, jotka variaatioillaan tuovat tulkittavaa ainesta lukijan havainnoitavaksi. Kuvataiteen vaikutus sarjakuvan syntymiselle on ollut hyvin merkittävä, ja sarjakuva itsessään viestii tarkoitustaan *monimediaalisesti* (Mikkonen 2004, 295-300), mutta sarjakuvan keinot kertoa ja kuvata ulottuvat vielä monisyisemmiksi kuin perinteisen taiteen juuri kuvan, sanan ja mahdollisesti sanallis-kuvallisten elementtiensä, efektien kautta. Teoksessa *Saako tälle edes nauraa?* kuvan, sanan ja efektin käyttö on kuitenkin hyvin minimalistista konkreettisella tasolla: esimerkiksi hahmojen esitystapa on hyvin pelkistettyä ja ei-tyypittelevää. Sarjakuvantekijän yksinkertaistaessa piirtotyylillään maailmaa ja poistaessaan tyypittelevät elementit, tämä saattaa nimenomaan alleviivata ja korostaa merkitystä erilaisella tavalla kuin realistisen taiteen tekijä (McCloud 1994, 30). Strippien universaalinen esitystapa minimalistisella sarjakuvataiteen kentällä tekee teoksesta hämmentävän visuaalis-verbaalisesti, koska

henkilöimättömien hahmojen taakse voidaan asettaa lukijan näkökulmasta periaatteessa kuka tahansa – tai toisaalta ei ketään.

3.2. Tilan käyttö

Sarjakuvalla on omanlaisensa kieli kirjallisuuden osa-alueena (Manninen 1995, 45; McCloud 1994, 24-59), ja yksi tämän kielen tulkitsemiseen ja lukemiseen olennaisesti liittyy sen perusyksikkö eli ruutu. Sarjakuvan perinteisimmäksi ikoniksi voidaan määritellä *ruutu*, jossa tarinan tapahtumat ovat läsnä tietyssä hetkessä. Kerronnalliset piirteet johdattelevat kuva kerrallaan itse perinteisen sarjakuvan *sarjallisen* ja *kuvallisen* narratiiviseen merkitykseen (Smith & Duncan 2012, 2; Herkman 1998, 49), mutta *Saako tälle edes nauraa?* poikkeaa tavanomaisen sarjakuvatyyppin sarjallisesta jatkuvuudesta, koska sen narratiivinen puoli lepää yksittäisten striippien kohtauksissa: stripit sijoittuvat aina yhdelle sivulle, ja teoksessa ilmenee McCloudin käsitteenä käyttämä ja tarkoitukseen sopiva *rajaton ruutu* (McCloud 1994, 102). *Saako tälle edes nauraa?* poikkeaa perinteisen sarjakuvan ikonin, eli ruudun hyödyntämisessä. Teoksessa striippien tapahtumien asettelu ei ole lokeroitu ääriviivojen sisään vaan tapahtuman ja kohtauksen tilaksi on valittu aina yksi sivu, rajaton ruutu.

Rajaton ruutu ei rajaa kuvakulmaa tai tapahtumien tilaa, ja sen tuoma avaruus sarjakuvastripissä kiinnittää huomion joko hahmoihin tai muihin tekijöihin, kuten näiden sijoitteluun: hahmojen ja sarjakuvan toiminnan sijoittaminen esimerkiksi sivun keskelle tai vuorostaan oikeaan tai vasempaan alakulmaan luovat tietynlaista tunnelmaa ja painottavat tilan käytön merkitystä kuvaa tulkittaessa. Kuvassa 2 ”Naimisiin?” hahmojen sijainti rajattoman ruudun keskellä asettaa niiden toiminnan selkeään keskiöön. Lisäksi puhekuplan koon vaikutus strippin lopulliselle merkitykselle on suuri, sillä se on visuaalisesti kantavin elementti kohtauksessa. Kielellisesti käytetään tehokeinona toistoa, joka vahvistaa satiirista koomisuutta ja samalla suurentaa puhekuplan käyttämää tilaa. Sivun keskelle asettuvat hahmot tehostavat lukijan kokemusta siitä, että strippin tapahtuma on jollain tapaa merkittävä, eli kosinta. Tämä asettelu sekä hahmojen että puhekuplan koon myötä tuovat absurdin ja kyseenalaisen tunnelman: miksi puhujan roolissa oleva hahmo toimii tällä tavalla?

Teoksen *Saako tälle edes nauraa?* (2005) tyyli kuvien kompositiossa on avara ja selkeän yksinkertainen, sillä rajaton ruutu jättää tulkinnan ja tapahtumien jatkumon kysymysmerkiksi. Mannisen (1995) mukaan sarjakuvan tulkintaprosessina merkittävä tekijä onkin tekijän ja

lukijan yhteistyö (1995, 36-37), jonka lopputulema saattaa joka kerta olla erilainen. Graafinen ja visuaalinen osapuoli kuitenkin tarvitsevat toisiaan: poissulkemalla tekstuaalisen puolen esimerkiksi Kuvassa 3 ”Naimisiin?” (KUVA 3) lukija ei pysty hyödyntämään tarpeeksi visuaalisen elementin läsnäoloa, jotta stripin vitsi ja merkitys toteutuisivat. Tästä johtuen kuva ja sana ovat *riippuvaisia toisistaan*, sillä yhdessä ne tekevät lopputuloksen.

KUVA 3 © Dagsson

”Naimisiin?”

Myös puhekuplan koko, sijoittelu strippiin ja sen sisällä oleva tekstimäärä ovat suuressa roolissa tilaa hyödyntäessä. Teos *Saako tälle edes nauraa?* (2005) oikeastaan jättää sarjakuvan perinteisimmän ikonin eli ruudun toissijaiseksi ja hyödyntää sivun tuomaa tilaa ja väljyyttä *rajattoman ruudun* avulla. Tilan käyttöön liittyvät oleellisesti myös Herkmanin (1998) termit *laaja yleiskuva* tai *kaukokuva* (Herkman 1998, 28), jotka luonnehtivat teoksessa käytettävää kuvakulmaa ja taustaa. Taustan piirtäminen – tai pikemmin piirtämättä jättäminen kytkeytyy vahvasti hahmojen ja niiden toiminnan painottamiseen. *Saako tälle edes nauraa?* (2005) hyödyntää sivun kokoista tilaa aktiivisesti, mutta yksinkertaisesti: teoksessa harvemmin ilmenee esimerkiksi lintu- tai sammakkoperspektiivin käyttöä. Tyhjällä tilalla korostetaan

useimmiten joko tunnetilaa tai merkityksellisyyttä, joten tilan käytöllä on siis huomattavan suuri merkitys lopullisen tulkinnan kannalta. Sivuttainen perspektiivi takaa taustan olemassaolon sekä rajallisuuden ja lukija saa näin ollen vapauden tulkita ja rakentaa merkityksiä sarjakuvalle. Lukijan rooli korostuu eritoten tämänkaltaisessa strippisarjakuvassa, koska vastaanottaja voi vapaasti mielessään rakentaa kuvalle menneisyyttä tai tulevaisuutta sekä pohtia syitä ja seurauksia stripeissä tapahtuville asioille.

KUVA 4 © Dagsson

”Paavo, katso!”

Dagsson myös hyödyntää taustan hahmottamisessa lukijalle enemmän hahmojen tai objektien asettelua esimerkiksi ikään kuin tasolle, sijoittamalla nämä vaihtelevilla tavoilla sivun eri kohtiin. Tavallisesti kuitenkin esimerkiksi maa, jonka päällä hahmot seisovat, on piirretty suorana viivana näiden jalkojen alle. Kuvassa ”Paavo, katso!” (KUVA 4) tilaa on hyödynnetty teoksen muihin stripeihin verrattuna suhteellisen paljon, sillä näkyvissä on muitakin elementtejä kuin itse hahmot. Kyseisessä stripissä taustan avulla halutaan korostaa korkeuseroja sekä paikkaa, jossa hahmot toimivat. Tekstin ja kuvan lisäksi hyödynnetään myös efektejä, kun

tarkastellaan vauvan heittävä hahmoa, ja heittämisestä syntyviä vauhtia merkitseviä viivoja. Myös tilannetta tarkastelevan hahmon hämmästys on asetettu hahmon ulkopuolelle piirretyiksi viivoiksi, ja varsinainen hahmo jätetty suhteellisen ilmeettömäksi. Tilan tuntua kyseisessä stripissä ilmennetään myös maisemallisuudella vuorten avulla.

3.3 Sarjakuvan narratiivi

Sarjakuvaa voidaan kutsua graafiseksi tavaksi kertoa tarinaa (Smith, M. & Duncan, R. 2012, 1). Sarjakuvan tarinan sommittelu ruutuihin jakaa sen tapahtumat ajallisiin ja juonen kannalta merkittäviin jaksoihin, joita lukija pystyy seuraamaan sekä yhtenevän tekstin että kuvan keinoin. Genetten klassisen narratiivisen lähestymistavan mukaan teoksen *Saako tälle edes nauraa?* stripit voidaan sijoittaa singulatiiviseen, kertaluontoista tapahtumaa kuvaavaan ja kertovaan tarinaan tai sen osaan. Genetten määrittelemä kertomuksen rakenteeseen liittyvä singulatiivin käsite luonnehtii tarinassa kerran esitetyn kohtauksen tapahtuvan juuri kertomisen hetkellä, ja näin ollen jäävän myös kyseiseen hetkeen. Asiat esitetään siis tekstissä kertaluontoisesti. Genetten mukaan *narratiivi* itsessään on myös esitys toiminnasta, ja *kuvaus* määrittelee ihmistä. (Genette 1969, 56–57.) Narratiivin ja kuvauksen yhdistyminen sarjakuvassa asettaa samaan tilaan tarinallisuuden tapahtumista, ja suoran mielikuvan hahmoista, jotka sarjakuvassa ovat.

Perinteinen tarinan sommittelu ruutuihin jakaa sen jaksotettuihin osioihin, mutta *Saako tälle edes nauraa?* (2005) on teos, jossa narratiivinen puoli vaatii visuaalis-verbaalisen kombinaation, jotta rajattomien ruutujen avulla esitetyt sivun mittaiset stripit saavat jonkinlaisen narratiivisen pohjan. Teoksesta puuttuu myös suoranainen tekstuaalisen puolen tarinallisuus, eli perinteinen kuvaus. Hahmojen puheesta muotoutuvat puhekuplien tekstit ja efektien tuomat verbaaliset keinot rakentavat kuvien kanssa teoksen tarinallisuutta ja narratiivia strippi kerrallaan. Sarjallisen ja kuvallisen määritelmän puitteissa teoksessa sivun mittaiset stripit yhdistyvät toisiinsa tyyleiltään ja teemoiltaan, joihin sisältyvät suoraviivainen kieli ja niin ikään suoraviivainen piirtotyyl. Teosta tulee siis tarkastella oletusarvoisesti myös narratiivisena kokonaisuutena, eikä vain yksittäisinä irrallisina kohtauksina.

Mannisen (1995) mukaan sarjakuvan tekstiä määrittelevät kieliopilliset tekijät ja kirjoitetun tekstin tyypit voivat vaihdella aktiivisesti sarjakuvan aikana. Myös kuvallinen ilmaisu on omanlaisensa kieli, mutta kuvakieli ei kytkeydy yhtä tunnollisesti esimerkiksi juuri kirjoitetun

kielen rajoitteisiin ja sääntöihin, sillä ”Sarjakuvan kuvat ovat viivoja paperilla.” (1995, 45.) Tämä ilmenee teoksessa, koska hallitseva piirre on minimalistinen tapa kuvata sekä visuaalisesti että verbaalisesti. Kuvassa 4 ”Mitä kuuluu?” (KUVA 5) narratiivi nojaa lähinnä kielellisen puolen antamaan viestiin ja viittaukseen lähimenneisyydestä, sillä hahmo kertoo, mitä ”oli” tekemässä. Näin ollen lukijalle jää tehtäväksi mieltää kohtausta edeltävät ja mahdollisesti sitä seuraavat vuorosanat tai asiat, jotka kytkeytyvät esimerkiksi kuvaan ”Mitä kuuluu?”.

KUVA 4 © Dagsson

”Mitä kuuluu?”

Teoksessa kuvallinen esittämistapa on niukka, mutta myös tekstuaalinen puoli on suhteellisen pelkistettyä ja paljasta, josta lukijalle ei oikeastaan jää narratiivisuutta tarkastellessa paljonkaan tulkittavaksi ilman omaa tulkintaprosessia. Lisäksi teoksessa ei käytetä tapahtumia kuvaavia ja tapahtumien ulkopuolisia tekstimuotoja muuten kuin efektien muodossa. Narratiivin ja tarinan tulkinta perustuu stripeissä vahvasti lukijan omaan mielikuvaan hahmojen vuorosanoihin liittyvistä aikamuodoista: esimerkiksi imperfektissä viestityt lausahdukset viittaavat aiempiin tapahtumiin, jolloin lukija voi rakentaa narratiivista pohjaa jo tapahtuneille asioille.

3.4 Inkongruenssi teoksessa

Inkongruenssin erilaiset keinot ovat tyypillistä luoda huumoria. Keinot liittyvät asioiden arvon kyseenalaistamiseen ja samalla liioitteluun sekä kärjistämiseen. Inkongruenssin teoria perustuu siis asioiden vertailuun ja rinnastamiseen, koska ilman verrattavaa kohdetta asioista ei pysty individuaalisina yksiköinä tekemään koomisia. (Hietalahti 2016, 118; Mikkonen 1998, 82.) Lukijan kokemus koomisuus ja tulkinta sarjakuvateoksesta saattaa ajautua jopa kyseenalaiseen lopputulokseen tai tunnetilaan satiirista sarjakuvaa lukiessa. On tilannekohtaista, luokitteleeko lukija sarjakuvan häiritseväksi tai kiistanalaiseksi. Samalla sarjakuvantekijän tavat sovittaa kuvan ja sanan voima yhteen voivat olla myös ristiriitaisia (Cioffi 2001, 97; McCloud 1994, 153-155.) Dagssonin minimalistinen tyyli pohjautuu kuvassa ja sanassa yhdistyviin groteskeihin piirteisiin, ja yhdeksi merkityksen rakentajaksi kiteytyy kuvan ja sanan kautta juuri inkongruenssi. Kärjistetysti voi todeta, että teoksen *Saako tälle edes nauraa?* (2005) inkongruenssiin liittyvät *arvonalemmukset* rakentuvat tunnemaailman, inhimillisyyden ja empatiakyvyn halventamiseen (ks. KUVA 3 ja KUVA 4).

Manninen on todennut, että sarjakuvan kerronnan keinot ovat hyvin tiivistetyt ja rajoitetut: mitä lyhyemmästä strippisarjakuvasta on kyse, sitä niukemmalla tarinalla sarjakuva elää. (Manninen 1995,36.) *Saako tälle edes nauraa?* voidaan sijoittaa satiirisen sarjakuvan lajipiirteisiin: laajasti yhteiskunnan tai ihmisen toimintaa halveksiva ja pilkkaava lopputulema on satiirin ominaispiirre. (Hosiaisuus 2003, 825; Rantanen 2016, 28.) *Saako tälle edes nauraa?* ei pohjaa merkitystään kuvan ja sanan yhteenliittoumalla tarinallisiin huipennuksiin tai juonenkäänteisiin, sillä yksisivuisista ja rajattomista ruuduista muodostuvat stripit teoksessa tekevät yhteiskunnasta naurettavan, jopa ahdistavan. Merkityksen ilmentäjiksi eivät asetu kuin kun tikku-ukot ja kyseenalaiset sekä odottamattomat lausahdukset puhekuplissa, mutta johtopäätelmät kuvan ja sanan liittymästä saavat aikaan naurun kautta ilkeän, jopa epämiellyttävän tunnelman lukijalle. Ajasta ja paikasta riippumattomat stripit kertovat karua kieltään vääryydestä, jota maailmassa tapahtuu, mutta sarjakuvan keinoin: kuva ja sana antavat kaiken oleellisen informaation ja tekevät siitä konkreettisen absurdia.

Saako tälle edes nauraa? (2005) pohjautuu koomisuudessaan ihmisen luontaisen raakuuden kärjistämiseen. *Inkongruenssin* tavat (ks. luku 1.2) saavat lukijassa aikaan huumorin sävyttämän reaktion, mutta ajoittain lopputuloksen voi määritellä jopa *tragikoomiseksi*, sillä silloin koomisuuden ja traagisuuden yhdistyessä koominen puoli jää kuitenkin hallitsevaksi

osapuoleksi tehden teoksesta tai vitsistä hauskan. Teoksen hahmot kielivät yksinkertaisuudessaan yleismaailmallisesta ihmiskuvasta ja -käsityksestä. McCloud (1994) on huomionut yksinkertaisten ja tunnistamattomien hahmojen liittyvän merkitykseen kuvituksessa. Kasvottomien hahmojen voidaan luokitella määrittyvän yleisesti kaikkiin ihmisenkaltaisiin: mitä *yleispätevämpiä* hahmo(t) ovat, sitä universaalimpi on merkitys. (McCloud 1994, 31.) Näin ollen teoksen ihmishahmot eivät yksinkertaisuudessaan viittaa erityisesti kehenkään tiettyyn henkilöön tai ihmisryhmään vaan pikemminkin korostetusti leikittelee ilmeettömyydellään ja satiirimaisuudellaan yleisesti ihmisen toiminnalla – tai toimimattomuudella.

KUVA 6 © Dagsson

”Hiljainen ja tappava”

Kuvassa ”Hiljainen ja tappava” (KUVA 6) voi havaita hahmojen ilmeettömyyden tekevän niistä tunnistamattomia. Mikä kuvasta tekee koomisen, voidaan perustella sen hämmentävyydellä ja *inkongruenssilla*. Puhuvalla hahmolla on lyhyet ja ytimekkäät

vuorosanat, jotka ovat ikään kuin elokuvan kohtauksesta. Inkongruenssi ilmenee stripistä ihmisen arvon alennuksella: jotta hahmo pääsee lausumaan vuorosanansa, on hänen tullut päätyä kyseiseen kohtaukseen, johon luultavasti on päädytty kyseenalaisin keinoin. Kuva ja teksti ovat stripissä tasapainossa, koska ne vaativat toistensa läsnäoloa tullakseen jonkin tason merkitykseen. Lukijan roolia ei voi jälleen sivuuttaa, sillä vastaanottaja luo ajan ja paikan visuaalisesti ja verbaalisesti niukkaan kokonaisuuteen.

3.5 Kuvan ja sanan riippuvuus toisistaan

Sarjakuvan olemassaolon pohjana tekevät yhteistyötä kuva ja sana, ja käsitteinä nämä komponentit muodostavat visuaalisten ja verbaalisten tekijöiden kombinaation. McCloud määrittelee teoksessaan sarjakuvulle seitsemän erilaista tapaa yhdistää kuva ja sana (McCloud 1994, 152-155). *Saako tälle edes nauraa?* (2005) määrittäytyy teoksena sarjakuvatyyppeihin, jossa staattinen visuaalisuus ja verbaalisuus ovat *riippuvaisia*, mutta myös toisiaan *täydentäviä*: ilman tekstin läsnäoloa kuva ei kerro samanlaista viestiä tai saa samanlaisia tulkinnallisia muotoja, joita se nykyisessä muodossaan tekee sarjakuvulle. Tulkinnan tekeminen pelkästä kuvasta tai tekstistä köyhdyttäisi keskeistä merkityssuhdetta. Vaikka näiden tekijöiden roolit vaihtelevat suhteessa toisiinsa, on huomioitava, millainen tämä kyseinen suhde on luonteeltaan. Kuvassa 5 ”Visvasyyllä!” (KUVA 5) voidaan rinnastaa kuvan ja tekstin merkitys toisilleen. Stripin kohtauksessa nainen ampuu miestä alavartaloon, koska on todennut tällä olevan sanojensa mukaan visvasyyllä. Tässä stripissä molemmilla osapuolilla on puheenvuorot, ja miehen vuorosanat painottuvat kivusta aiheutuvaan valittamiseen. Tekstittä stripin ”tarina” tai kyseenalainen merkitys jää köyhäksi, sillä teksti tekee kohtauksesta ainakin absurdilla tavalla järjellisen, vaikka naisen puheenvuoro ei teekään aseenkäyttöä sen järkevämmäksi. Lukijan roolissa kuitenkin ilman tekstuaalista ilmaisua stripin merkitys ja konventiot olisivat hyvin yksipuolisia.

Olennessa kuvan ja sanan rinnalla sarjakuvan merkitystä täydentävät myös efektit (ks. luku 3.1), mutta niidenkin rooli painottuu visuaalis-verbaalisuuteen. Kuvassa 7 ”Visvasyyllä!” (KUVA 7) efektinä käytetty ase-äänitehoste nojautuu juuri em. visuaalis-verbaaliseen esittämiseen, sillä efektistä on tekstin avulla tehty osittain myös oma kuvansa korostamaan lukijan kokemusta äänestä. Kuvien sisältämät tekstit ovat merkityksellisiä kuvan lopullisen tulkinnan kannalta, ja juuri sarjakuvassa kerronnan eteneminen painottuu ajoittain kuvaan, ja ajoittain sanaan (Mikkonen 1996, 87).

Kun teoksessa *Saako tälle edes nauraa?* (2005) käsitellään visuaalis-verbaalisuutta yksikkönä sekä erillisinä elementteinään, tulee huomioida semanttisten työkalujen käyttö visuaalisen kerronnan osana ja täydentäjänä (Connors 2011, 77): Kun kerronta tekstuaalisesti ja visuaalisesti kulkevat käsi kädessä ja menettävät individuaalisina merkityksensä, ne tasapainoilevat keskenään merkityksen luomiseksi. Teoksen *Saako tälle edes nauraa?* (2005) kuvallis-sanallinen tasapaino pohjautuu siihen, että kyseiset komponentit vaativat toistensa läsnäoloa, mutta ajoittain roolit vaihtelevat, jolloin joko kuvat tai sanat täydentävät toisiaan. Minimalistisuudessaan teoksen tasapainoilu näiden kuva-sana –parin dynaamisina synteeseinä painottaa sitä, kuinka suuren merkityksen voikaan avata yksinkertaisella tavalla.

Kuvan ja sanan suhteen arviossa graafisuus ja sanallisuus ovat hyvin merkittäviä toisilleen, koska “- - sanat ympäröivät kuvia, arvottavat niitä ja syventävät niiden merkityksiä.” (Mikkonen 2005, 181.) Sarjakuvan teorian pohjalta McCloud (1994) esittää myös sanojen ja kuvien tekemien narratiivien riippuvan merkittävästi visuaalisen ja kielellisen aineksen *synteestistä* sen lisäksi, miten kuva ja sana ylipäätään on yhdistetty (McCloud 1994, 152-155; Herkman 1998, 67-68). Kuvan sekä sanan oma autonominen narratiivi ei siis ylety asettumaan sarjakuvamaiseen kerrontaan, paitsi osana pidempää narratiivista sarjakuvakertomusta. Yksikuvaisen (tai –ruutuisen) sarjakuvan kohdalla, kuten *Saako tälle edes nauraa?* (2005), korostuvat siis tekstin ja kuvan fuusio, joka muodostaa lukijalle pohjan tulkitsemiseen. Sarjakuvan luonteeseen kuuluu sekä visuaalisen että verbaalisen tuotoksen tarjoaminen kokonaisuudessaan staattisena yhtälönä, joten on olennaista havaita, että ne hyvin pitkälti joko täydentävät toisiaan tai vuorottelevat dominoivaa asemaa keskenään (esim. KUVA 7).

KUVA 7 © Dagsson

”Visvasyytä!”

Kuvassa ”Visvasyytä!” (KUVA 7) yhdistyvät piirrosjäljestä muodostuva karikatyyrinen kuva, puhekuplan puheenvuoro ja lisäksi efekti joka kertoo tilanteen aiheuttamasta äänitehosteesta stripissä. *Saako tälle edes nauraa?* (2005) sisältää tyyliltään jopa lapsenomaisesti piirrettyä kuvitusta. Näin ollen saadakse sarjakuvan olomuodon, sen tekstit jäsentyvät pääosin puhekupliin ja hahmojen puheenvuoroiksi, mutta ajoittain myös ääniefektin ilmentäjäksi (ks. luku 3.1). Tekstin merkitys tässä stripissä on kuva-sana-riippuvuuden lisäksi voimistava, ja tekstiä on tehostettu hyödyntämällä kirjainten koon vaihtelevuutta. Myös lihavoidut kirjaimet ovat tehokeino tekstin äänenpainoa tai painavuutta havainnoidessa. (Herkman 1998, 42.) Vaikka sarjakuvan esitysmuotona toimii staattisen kuvan ja tekstin yhteenliittymä, käytetään merkityksen muodostamiseen dynaamisia keinoja, kuten esimerkiksi juuri kirjainten koon vaihtelu ja taustan runsaudella tai minimalistisella vaikutuksella. Autonomisella kuvalla teoksessa merkitys olisi lukijalle avoimempi ja suhteettomasti laajempi tulkittava. Tekstillä painotetaan kiistanalaisia, mutta merkityksen kannalta selittäviä tekijöitä, kuten kuvan ”Visvasyytä!” kohdalla. Visuaalinen puoli hämmentää, mutta verbaalinen puoli jollain tasolla selittää tapahtuman – ei ehkä sen järjellisemmin, mutta tulkinnan kannalta oleellisesti.

4. Päätäntö

Tutkielmani tavoitteena oli tarkastella kuvan ja sanan yhteismerkityksen suhdetta lopulliselle tulkinnalle minimalistisessa ja satiirisessa sarjakuvassa. Samalla huomioitiin lukijan rooli sarjakuvan lopullisen merkityksen muodostumisessa ja visuaalis-verbaalisten elementtien dynaamiset keinot luoda merkitystä ja tässä tapauksessa satiiria inkongruenssin avulla. Joku saattaa miettiä, onko Huggleikur Dagssonin tuottamilla rasismia ja inestii sisältävillä sarjakuvilla, joissa sekä teksti että kuva tekevät toisistaan kyseenalaisen, sen syvempää merkitystä. Merkityksen pohjana on vastaanottajan oma tulkinta, mutta kyseenalaisuudessaan teoksen tapa ilmentää maailmaa on hyvinkin merkillinen ja kysymyksiä herättävä: Eihän maailma oikeasti ole tällainen? Vai onko?

Kokonaisuutena *Saako tälle edes nauraa?* (2005) sijoittuu sarjakuvakirjallisuudessa karikatyyreihin ja myös satiirin lajikategorioihin. Dagsson käyttää viivaa teoksessaan hyvin vaatimattomalla tavalla, ja stripeistä voi lähinnä erotella hahmojen iän ja sukupuolen, mutta muut piirteet jäävät hämärän peittoon. Tikku-ukkomaisuus voi siis viitata yleismaailmallisesti ja kärjistetysti ihmiskuntaan ja sen epäkohtiin tai toimintaan. Teoksessa rakentuva huumori tasapainoilee kuvan ja sanan voimalla, ja käyttää inkongruenssin keinoja huumorin luomiseen: liioittelu ja kärjistäminen ovat tehokeinoja koomiselle (Rasila 1996, 64). Rantanen (2016) määrittelee taas komediallisen sekä satiirisen lajin risteyskohtia: “Komedia kuolee, kun nauru lakkaa. Sen sijaan satiirin kohdalla naurun loppuminen merkitsee sitä, että alta paljastuu vakava ja lajille olennaisin ydin.” (Rantanen 2016, 47.) Teos *Saako tälle edes nauraa?* (2005) lukeutuu ennemmin siis satiirisen kuin humoristisen lajityypin luokkaan, koska teoksen merkitys ennemmin rypistää kulmat ruttuun kuin saa vedet silmiin. Pääosin kuitenkin sekä että.

Ratkaisu merkitykseen rakentuu kuvan ja sanan avulla, mutta mitä päätelmiä siitä voi tehdä? Tekstuaalisesti ja visuaalisesti teos muotoutuu tasapainoiseksi ja komponentit voi yhtäältä nähdä tasa-arvoisina, riippuvaisina toisistaan, mutta ajoittain toisiaan täydentävinä. Itse merkitys liikkuu kauttaaltaan yhteiskunnallisissa ilmiöissä: teoksessa esiintyvät kohtaukset tai “tarinat” saattavat kertoa vääristyneestä ja pahoinvoivasta yhteiskunnasta. Huumorin keinona hyödynnetään jo mainittua inkongruenssia, jossa tyypillisesti herkille tai sensitiivisille asioille, kuten perhe-elämälle ja seksuaaliselle suuntautumiselle annetaan groteskilla tavalla ilmaisukeino. Vähättely tai liioittelu ovat inkongruenssin osa-alueita, jotka lisäävät koomista piirremaailmaa. Koska minimalistisen kerronnan ja kuvauksen kautta ei saa yhtäkään

informaation palaa lisää esimerkiksi stripin kohtausta edeltävistä tapahtumista, syistä tai seurauksista, lukijana ei voi kuin yrittää rakentaa omanlaistaan narratiivia kuvan ympärille, mutta onko tälle lähtökohtaisesti edes tarvetta? Vai onko se sittenkin välttämätöntä, jotta voimme lukijoina asettaa tämän satiirisen sarjakuvan edes jotenkin järjellisiin mittasuhteisiin absurdiudessaan ja ennalta-arvaamattomuudessaan?

Lähteet:

Cioffi, F.L. (2001). Disturbing comics. Teoksessa R. Varnum & C. T. Gibbons (toim.), *The Language of Comics – Word and Image* (s. 97-122). Mississippi: University Press of Mississippi.

Connors, S. P. (2011) Toward a Shared Vocabulary for Visual Analysis: An Analytic Toolkit for Deconstructing the Visual Design of Graphic Novels. *Journal of Visual Literacy*, 31, 1, 71-92.

Saatavilla:

<https://www-tandfonline-com.ezproxy.jyu.fi/doi/abs/10.1080/23796529.2012.11674695>
(viitattu 29.3.2018).

Dagsson, H. (2009). *Eikö muka naurata?* (käänt. V. Lähteenmäki). Jyväskylä: Atena. Alkuperäisjulkaisu 2009.

Dagsson, H. (2010). *Onko tämä muka hauskaa?* (käänt. V. Lähteenmäki). Jyväskylä: Atena. Alkuperäisjulkaisu 2005.

Dagsson, H. (2005). *Saako tälle edes nauraa?* (käänt. V. Lähteenmäki). Jyväskylä: Atena. Alkuperäisjulkaisu 2005.

Genette, G. (1983). *Narrative discourse*. (käänt. J. E. Levin). New York: Cornell University Press.

Herkman, J. (1998) *Sarjakuvan kieli ja mieli*. Tampere: Vastapaino.

Hietalahti, J. (2016) *The Dynamic Concept of Humor: Erich Fromm and the Possibility of Humane Humor*. Väitöskirja. Jyväskylä: Department of Social Sciences and Philosophy, University of Jyväskylä.

Saatavilla:

https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/49597/978-951-39-6612-6_vaitos13052016.pdf?sequence=1 (viitattu 29.3.2018).

Hosiaislouma, Y. (2003). *Kirjallisuuden sanakirja*. Juva: WSOY.

Kotimaisten kielten keskus. (2016). *Kielitoimiston sanakirja*. Verkkoaineisto. Saatavilla: <https://jyu.finna.fi/Record/jykdok.1645173> (viitattu 29.3.2018).

Manninen, P. (1995) *Vastarinnan välineistö: sarjakuvaharrastuksen merkityksiä*. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Tampere: Tampere University Press.

Mikkonen, K. (2005). *Kuva ja sana: Kuvan ja sanan vuorovaikutus kirjallisuudessa, kuvataiteessa ja ikonoteksteissä*. Helsinki: Gaudeamus.

Mikkonen, K. (1996). Kuvan ja sanan vuorovaikutus ja sarjakuva psykoanalyysin viitekehyksessä. Teoksessa J. Herkman (toim.), *Ruutujen välissä - näkökulmia sarjakuvaan*. (s. 81-115). Tampere: Tampere University Press.

McCloud, S. (1994). *Understanding comics – The invisible art* (käänt. J. Heiskanen). Helsinki: Painatuskeskus Oy. Alkuperäisjulkaisu 1993.

Rasila, T. (1996). Avainsana, mysteeri, täyskäännös... Teoksessa J. Herkman (toim.), *Ruutujen välissä - näkökulmia sarjakuvaan* (s. 61-78). Tampere: Tampere University Press.

Ritvanen, R. (2009). Kielellä leikittely sarjakuvassa *Viivi ja Wagner*. Pro gradu. Jyväskylän yliopisto. Kielten laitos. Jyväskylä.

Saatavilla:

https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/21731/URN_NBN_fi_jyu-200908273854.pdf?sequence=1 (viitattu 29.3.2018).

Ristkari, M. (2010). Ekfrasis sarjakuvassa. Kuvan, sanan ja kuvataiteiden vuorovaikutus Timo Mäkelän sarjakuvanovellissa *Kuolematon mestariteos*. Jyväskylän yliopisto: Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos.

Saatavilla:

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/24751/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201008032392.pdf?sequence=1> (viitattu 29.3.2018).

Rantanen, N. (2016). *Pasila* satiirin, koomisen ja absurdin rajoilla. Jyväskylän yliopisto: Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos. Pro gradu.

Saatavilla:

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/51835/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201611074581.pdf?sequence=1> (viitattu 29.3.2018).

Smith, M. J. & Duncan, R. (2012). *Critical approaches to comics: Theories and methods*. New York: Routledge.